

“Zes á zeven waterschappen in Nederland voldoende”

Na de inwerkingtreding van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren in 1974 hielden drie provincies het waterkwaliteitsbeheer en daarmee de zuiveringstaak onder hun eigen hoede: Groningen, Friesland en Utrecht. Aan deze situatie kwam een einde toen integraal waterbeheer het uitgangspunt voor de waterschapsorganisatie werd. In Utrecht kwam de kwaliteitsbeheerstaak terecht bij de waterschappen Amstel, Gooi en Vecht, Stichtse Rijnlanden én Vallei & Eem. De laatste viert dit jaar zijn tienjarig bestaan met als motto ‘10 jaar helder in water’. Aanleiding voor een gesprek met dijkgraaf Klaas van de Langemheen in zijn kantoor aan de rand van Leusden, nabij de A28.

Uit welke eenheden is uw waterschap ontstaan?

“In 1997 zijn in het gebied van de Gelderse Vallei in de kwantiteitsfeer de waterschappen Noord-Veluwe, Gelderse Vallei en Eem samengevoegd. Daaraan is toen het kwaliteitsbeheer van de provincie Utrecht en het voormalige Zuiveringsschap Veluwe toegevoegd. Het kwaliteitsbeheer van Utrecht werd in drieën gedeeld, het zuiveringsschap werd in tweeën gesplitst. Het andere deel ging naar het Waterschap Veluwe. Ook het gebied ten westen van Harderwijk (Putten en Ermelo), dat behoorde tot Waterschap Noord-Veluwe, kwam bij het Waterschap Veluwe, hoewel het grondwater daar naar ons beheergebied afstroomt. Men heeft daarvoor gekozen, omdat die plaatsen aangesloten waren op de rwzi Harderwijk. Waterschap Veluwe zou anders te weinig inwonerequivalenten hebben. Wij hebben ons daar niet tegen verzet. De vorming van het nieuwe waterschap op zich riep al genoeg weerstand op.”

Wat voor weerstand?

“Waterschappen waren in de jaren 70 en 80 agrarische bolwerken, zeker aan de Gelderse kant. Veel gemeenten regelden en bekostigden hun waterbeheer zelf. De inwoners betaalden geen waterschapslasten. De boeren waren bang hun zeggenschap kwijt te raken en veel hogere lasten te moeten gaan betalen. De waterschappen in de Gelderse Vallei waren altijd klein geweest; iedere beek had vroeger nog zijn eigen waterschap en de lasten waren laag. Al die beekwaterschappen waren pas kort daarvoor gefuseerd in het waterschap Gelderse Vallei. Deze nieuwe fusie wilde men niet.”

“Het gebied van Vallei & Eem is 106.000 hectare groot en telt 850.000 i.e. Het ligt ingesloten tussen het Veluwemassief en de Utrechtse Heuvelrug. De noordgrens is het

Randmeer, de zuidgrens de Nederrijn van Arnhem tot Rhenen.”

Wat zijn uw zorgen als dijkgraaf?

“Wij zitten hier in het midden van Nederland. Wij hebben een goed wegennet, er worden grote nieuwe woonlocaties gerealiseerd in Amersfoort, Ede en Veenendaal en de bedrijvigheid neemt steeds verder toe. Dat betekent dat grond schaars is. Met de provincies Utrecht en Gelderland zijn wij vorig jaar overeengekomen 150 kilometer ecologische verbindingzone te realiseren vóór 2013. Het gaat om smalle stroken langs de beken. Als die grond eigendom is van het Gelders Landschap, Staatsbosbeheer of particuliere landgoedeigenaren, dan hoeven wij die grond niet te kopen. Dan sluiten wij een overeenkomst met hen. Als die grond eigendom is van boeren, dan willen wij wel tot aankoop overgaan. Maar het verwerven is erg moeilijk. Wij zijn nu bezig met het oprichten van een groundbank, zodat we grond als ruilmiddel kunnen aanbieden. Het is gemakkelijker een heel bedrijf te kopen dan een strook langs een beek.”

“Een andere zorg is het bouwen van een defosfateringstrap op onze acht rwzi's. Met Rijkswaterstaat hebben wij het plan BEZEM gemaakt (bestrijding eutrofiëeringsproblematiek zuidelijke randmeren). Dat bestrijden lukt alleen via fosfaatverwijdering op alle rwzi's. Op Nijkerk, Bennekom en Woudenberg is een vierde trap binnenkort klaar; de andere vijf volgen. De totale kosten bedragen 40 miljoen euro. Deze fosfaatverwijdering is geen wettelijke eis. Vallei & Eem zit al op 83 procent fosfaatreductie, dus boven de vereiste 75 procent. De rest er ook nog uithalen is duur, maar de provincies Gelderland en Utrecht zijn nu bereid de helft van die 40 miljoen te betalen. Ik ga ervan uit dat het eens toch zal moeten gebeuren vanwege de randmeren en de recreatie.

Daarom benutten wij dit aanbod en creëren zo een win-win-situatie.”

Hebt u ook te maken met wateroverlast?

“Ik zie nog de televisiebeelden voor me van Wim Kok, die in 1998 in Groningen met laarzen aan door een aardappelland liep dat onder water stond. Hij zei: “Het is duidelijk dat de waterschappen hun werk niet goed doen”. Nou, de berging is hier goed geregeld. Wij hadden 950 hectare nodig en die is gerealiseerd in drie gebieden die toch al van nature sneller onder water liepen: in het Binnenveld tussen Wageningen en Veenendaal, bij Asschat aan de oostkant van Leusden en hier tussen Leusden en Amersfoort. Wij zijn medegebruiker van deze gronden, geen eigenaar. Voor het medegebruikersrecht betalen wij een vergoeding. Over de vergoeding voor de waardevermindering loopt nog discussie. Wij betalen die volledig plus 30 procent en dat vind ik nogal royaal. Er zijn echter eigenaren die het te weinig vinden.”

“Wij kunnen nu een regenval van 70 millimeter per etmaal aan. We hebben dat gerealiseerd door alle beken te voorzien van geautomatiseerde stuwen. Als het weerbericht regen voorspelt, gaan alle stuwen naar beneden om ruimte te creëren. Als de regen valt, gaan ze weer omhoog om het water op te vangen. Alle stuwen worden vanuit ons hoofdkantoor op afstand bediend. Met het KNMI hebben wij een overeenkomst gesloten voor het leveren van actuele informatie.”

Speelt hier de tegenstelling landbouw - natuur?

“Eind jaren 80 in de polder Arkemheen bijvoorbeeld wel, maar nu niet meer. Wij hebben daar in 1990 een compromis tussen landbouw en natuur gesloten over een aangepast peil. De landbouw wilde oorspronkelijk een ontwateringspeil van 1,10 meter beneden maaiveld. Uiteindelijk is het vastgesteld op 0,65 meter onder maaiveld. De boeren waren in eerste instantie in alle staten, maar merkten in de praktijk dat zij daarmee uitstekend uit de voeten konden. Wel is van belang dat het waterschap dat peil goed handhaaft, voor voldoende bemalingcapaciteit zorgt en dat het peil niet oploopt tot bijvoorbeeld 0,45 meter onder het maaiveld. In ons huidige bestuur merk je de tegenstelling helemaal niet. Als het algemeen belang een bepaalde maatregel nodig maakt, dan is men akkoord als er maar een goede schadeloosstelling geregeld is.”

Wat is uw uitdaging voor de toekomst?

“Overleven. Als uitvoeringsorganisatie kan het waterschap niet gemist worden. Ik ben een groot tegenstander van overhevelen van deze taak naar de algemene democratie. Door zijn eigen belastingheffing kan het waterschap zijn eigen taken serieus behartigen. Als die niet in één hand zijn, ontstaan problemen, zoals nu bij de grote waterkeringen. Er is een jaarlijkse investering van 600 miljoen euro nodig die het Rijk moet betalen, maar wij krijgen maar 300 miljoen

CV

1942 geboren in Putten
 1974-1997 bestuurlijk betrokken bij Coberco, later CFF, nu Friesland Foods
 1987-1997 dijkgraaf Waterschap Noord-Veluwe en voorzitter Gelderse Waterschapsbond
 1997-heden dijkgraaf Waterschap Vallei & Eem

euro. In de toekomst wordt dat gat alleen maar groter, terwijl het nota bene gaat om onze veiligheid. Veiligheid waar wij als waterschappen verantwoordelijk voor worden gesteld. Dus moeten wij als waterschappen meer grip op deze investeringen krijgen. De discussie wordt nu gevoerd aan de hand van het rapport Vellinga. Die moeten wij als Unie van Waterschappen goed afronden.”
 “Een tweede punt is dat je als waterschap laat zien dat je niet alles alleen kunt. De perceptiekosten voor onze belastingen zijn 7,50 euro per aanslag. Dat vindt men een te hoog bedrag. Samen met de waterschappen Veluwe en Zuiderzeeland hebben wij een gezamenlijk belastingkantoor in Harderwijk opgericht, een apart orgaan met een eigen bestuur:

Klaas van de Langemheen

Tricijn. Wij hopen dat ook de gemeenten mee gaan doen, want er is maatschappelijk veel te verdienen als ook de gemeentelijke belastingen via dat kantoor gaan lopen.”

Leeft die gedachte ook bij de gemeenten?

“De gesprekken lopen. De 56 gemeenten in het gebied van de drie waterschappen hebben nog nergens een gemeenschappelijk belastingkantoor. Men kan bij ons klant worden of deelnemen. Wij hebben allebei dezelfde gegevensbestanden nodig. Wij zijn dus in principe goede partners. En als die samenwerking eenmaal slaagt, ga je kijken wat je nog meer samen kunt doen. Er zijn volop mogelijkheden, zoals afstemming van riolering en zuivering, het beheer van de riolering zonder dat je die taak naar het waterschap toetrekt, de bestrijding van wateroverlast in het stedelijk gebied, de hele vergunningverlening en handhaving op milieugebied, het waterloket en het grondwaterbeheer. Alle terreinen waar samen met gemeenten maatschappelijk of financieel voordeel te halen is. Ik heb nu alle portefeuillehouders van de 17 gemeenten in het beheergebied van Vallei & Eem bijeen in een forum. De nieuwe Waterwet is een extra impuls om nu echt over samen optrekken te praten.”

Wat hebt u gedaan voor u dijkgraaf werd?

“In ben geboren in 1942. Mijn hele leven woon ik al in Putten. Ik ben lang boer geweest, met koeien. In 1974 raakte ik voor het eerst betrokken bij Coberco (de Coöperatie Berkelstroom en Condensfabriek in Deventer). Ik begon daar als lid van het jongerencollege en werd uiteindelijk lid van de Raad van Commissarissen. Coberco ging op in CCF, dat in 1997 met Friesland fuseerde tot het huidige Friesland Foods, de tegenhanger in het noorden en oosten van Campina in het westen en zuiden.”

“In 1986 kwam ik voor het eerst met de waterschapswereld in aanraking. Als boer in Putten had ik nooit iets met een waterschap te maken, dat was ongereguleerd gebied. Ik was daar wel gemeenteraadslid. Ik heb het CDA in Putten opgericht. Maar eind jaren 80 werd ik gevraagd dijkgraaf te worden van Waterschap Noord-Veluwe.”

Was dat te combineren met het boer zijn?

“Ik had 40 koeien. Een buurjongen molk die door de week; zelf deed ik het in het weekend. Ik was dus een weekendboer. Het waterschap besloeg het hele gebied van Nijkerk tot Oldebroek. Alle ongereguleerde gebieden werden daaraan toegevoegd. Een kwantiteitsbeheerder met een paar stukjes dijk langs de IJssel bij Kampen en het Randmeer in de Arkemheemse polder. Toen voorzitter Daams van de Gelderse Waterschapsbond in 1987 overleed, volgde ik hem op. De bond verenigde toen de drie zuiveringsschappen

in Gelderland en de 14 kwantiteitswaterschappen. Op voorstel van de secretaris ben ik daar als ‘nieuwe bezem’ benoemd. Dat ben ik gebleven tot de opheffing van de waterschapsbond in 1997. Tien jaar heb ik aan de fusie gewerkt, van 17 waterschappen naar 3,5: de vorming van de waterschappen Veluwe, Rijn en IJssel, Rivierenland en Vallei en Eem dat voor de ene helft in Gelderland ligt en voor de andere helft in Utrecht. Na die tien jaar had ik er niet zoveel zin meer in. Maar ik heb toch gesolliciteerd naar de functie van dijkgraaf, samen met 122 anderen.”

“Nu moet ik zeggen dat ik deze laatste periode de mooiste uit mijn leven heb gevonden. Het was een moeilijke opgave om in die samenvoeging van medewerkers van waterschappen, zuiveringsschappen en provincie één cultuur tot stand te brengen.

“Besturen kunnen veel kleiner”

Maar dat heeft mij wel veel voldoening gegeven. Bij ons werkt het bestuur ook anders dan in de rest van het land. Wij kennen geen commissies uit het algemeen bestuur en geen portefeuillehouders in het dagelijks bestuur. Mijn standpunt is dat een fulltime dijkgraaf in een waterschap met de omvang van Vallei & Eem het dagelijkse bestuurlijke werk goeddeels alleen aankan. De roep om het net zo te doen als elders was groot, maar wij zijn toch begonnen met een proef van één jaar op mijn manier. Dat is wederzijds goed bevallen. Als mijn agenda eens te vol wordt, kan ik altijd een beroep doen op de andere leden van het dagelijks bestuur.”

“Met de nieuwe verkiezing komt er wel meer politieke invloed in het bestuur. Wat dat voor effect zal hebben, weet ik niet. Zelf blijf ik in ieder geval dijkgraaf tot mei 2009; dan loopt mijn huidige zittingsperiode af. Dan zien wij weer verder.”

Verwacht u nog fusies in de waterschapswereld?

“De huidige situatie zal zeker niet zo blijven. Ik verwacht dat uiteindelijk zes of zeven waterschappen zullen overblijven, zo ongeveer langs de lijnen die je nu ziet bij de uitwerking van de KRW. Hoe lang dat duurt, weet ik niet. Als samenwerking zoals bij ons met Tricijn succesvol blijkt, kan het snel gaan. Maar over de vorm waarin en de weg waarlangs verdergaande samenwerking wordt uitgewerkt, moeten we nog goed nadenken. Ik denk ook aan samenwerking met de uitvoerende poot van Rijkswaterstaat. Wij ontmoeten elkaar nu voortdurend aan het Randmeer en de Nederrijn. Ook vind ik dat de waterschapsbesturen veel kleiner kunnen zijn. Bedrijven moet je als een bedrijf besturen. Functionele organisaties behoeven een functioneel bestuur.”

Maarten Gast